

A Field Study on Realization of Family Interaction with Communication Technologies (Case study: Nehbandan Families in 2019)¹

Hasan Ershadi², Hamid Pouryousofi³, Alireza Mohsenitabrizi⁴

Received: 23/02/2021

Accepted: 1/09/2021

Abstract

Background and Aim: Today, information technology has invaded the home and family in various ways, and the way it interacts and uses it can greatly affect the types and varieties of family functions and interactions between family members. The purpose of this study is to present a paradigm model of realizing the interaction of families with communication technologies from the perspective of participants.

Method: The present study is a qualitative research conducted via grounded theory based on the approach of Strauss and Corbin. The study population consisted of Nehbandani families and 13 people were selected by theoretical sampling method in person and voluntarily. Research data were collected using semi-structured and unstructured interviews based on three basic questions of what, why and how the subject was collected and data analysis was done using theoretical coding.

Results and conclusion: The study showed that the interaction of families with communication technologies is based on their living space and when it comes to living space, both internal and external factors and the process of socialization and Injuries are a consideration that can vary for each family depending on different circumstances and situations.

Keywords: Living space, interaction, communication technology, lifestyle, family

1. This article is extracted from the doctoral dissertation entitled "Field study of the interaction of families with communication technologies in achieving understanding - a field study leading to the living space (studied by Nehbandan families in 2019)" which Compiled at the Islamic Azad University, North Tehran Branch by Hassan Ershadi and with the advising of Mr. Hamidpour Yousefi, Associate Professor, North Tehran Azad University.

2. PhD student in Sociology, Social Issues of Iran, Islamic Azad University of North Tehran, Tehran, Iran; Email: skazemihassanershadi.ershadi@gmail.com

3. Associate Professor of Azad University of North Tehran, Email: H_pouryousefi@iau-tnb.ac.ir

4. University Processor of Tehran University, Email: mohsenit@ut.ac.ir

مطالعه زمینه‌ای تحقق تعامل خانواده با تکنولوژی‌های ارتباطی (مورد مطالعه: خانواده‌های نهبندان در سال ۱۳۹۸)^۱

حسن ارشادی^۲، حمید پوریوسفی^۳، علیرضا محسنی تبریزی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۱۰

چکیده

زمینه و هدف: امروزه فناوری‌های اطلاعاتی از راه‌های گوناگون به خانه و خانواده هجوم آورده و نحوه مراوده و به کارگیری آن می‌تواند بر انواع و اقسام عملکردهای خانوادگی و کنش متقابل بین اعضای خانواده به شدت تاثیر بگذارد. هدف این پژوهش ارائه مدلی پارادایمی از تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی‌های ارتباطی از دیدگاه مشارکت کنندگان است.

روش: این پژوهش کیفی است و مبتنی بر روش نظریه زمینه‌ای رویکرد اشتراوس و کوربین انجام شده است. جامعه پژوهش را خانواده‌های نهبندانی تشکیل دادند و ۱۳ نفر به شیوه نمونه‌گیری نظری به صورت حضوری و داوطلبانه انتخاب شدند. داده‌های تحقیق با استفاده از مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته و بدون ساختار بر اساس سه پرسش اساسی از چپستی، چرایی و چگونگی موضوع جمع‌آوری و تحلیل داده با استفاده از کدگذاری نظری صورت گرفت.

نتایج و یافته‌ها: پژوهش نشان داد تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی‌های ارتباطی، بر مبنای فضای زندگی شان شکل می‌گیرد و زمانی که صحبت از فضای زندگی است، هم عوامل درونی و هم بیرونی و هم فرایند جامعه‌پذیری و آسیب‌ها مورد توجه است که می‌تواند برای هر خانواده با توجه به شرایط و موقعیت‌های گوناگون، متفاوت باشد.

واژه‌های کلیدی: فضای زندگی، تعامل، فناوری ارتباطی، سبک زندگی، خانواده

۱. این مقاله از پایان‌نامه دکتری با عنوان «بررسی زمینه‌ای تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی‌های ارتباطی در نیل به تفاهم - مطالعه زمینه‌ای منجر به فضای زندگی (مورد مطالعه خانواده‌های نهبندان در سال ۱۳۹۸)» استخراج شده که در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال توسط حسن ارشادی و با راهنمایی آقای حمید پور یوسفی دانشیار دانشگاه آزاد تهران شمال تدوین شده است.

۲. دانشجو دکتری رشته جامعه‌شناسی گرایش مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه آزاد اسلامی تهران شمال، تهران، ایران؛

رایانامه: skazemihassanershadi.ershadi@gmail.com

۳. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی تهران شمال، (نویسنده مسئول) رایانامه: H_pouryousefi@iau-tnb.ac.ir

۴. استاد تمام هیات علمی دانشگاه تهران؛ رایانامه: mohsenit@ut.ac.ir

مقدمه

جامعه تنها بر اساس اطلاعات دقیق می‌تواند درباره نگهداری از کودکان، زمینه‌های جرم، مراقبت از بیماران یا هر موضوع دیگری، سیاست‌های اجتماعی درستی اتخاذ کند. با داشتن اطلاعات بهتر در مورد آنچه خانواده‌ها به صورت بالفعل انجام می‌دهند و آنچه نمی‌توانند انجام دهند، بهتر می‌توان از خانواده‌ها حمایت کرد. در پروژه جهانی شدن و توسعه روز به روز دنیای اطراف که خانواده مستثنی از آن نیست، برای انطباق با دنیای امروز و بهبود کیفیت زندگی در خانواده‌ها، سبک زندگی^۱، که همیشه و همه جا در معرض چالش است، نیازمند بازبینی هدفمندانه و با ثبات نسبی برای کنترل وضعیت‌های مختلف به خصوص در درون نهاد خانواده است.

عملکردها و مسیرهای خانوادگی و به تبع آن حل مسائل پیش روی خانواده بیانگر نحوه گرد هم آمدن افراد و برقراری ارتباط متقابل بین آنها است. فناوری اطلاعات و نحوه مرادده و به کارگیری آن می‌تواند بر انواع و اقسام عملکردهای خانوادگی و کنش متقابل بین اعضای خانواده به شدت تاثیر بگذارد. مثال بارز آن نگرانی در مورد میزان خشونت است که در برخی بازی‌های کامپیوتری تصویر می‌شود. با توجه به کیفیت نرم افزارها و ظهور تکنولوژی‌های جدید در عرصه خانواده، در آینده روابط درون خانواده بیشتر تحت تاثیر قرار خواهد گرفت. تکنولوژی‌های ارتباطی نه تنها سبک زندگی، که تعاملات درون خانواده و نیز فضای زندگی^۲ خانواده‌ها و حتی خود نهاد خانواده را تحت تاثیر قرار می‌دهند. مطالعه و شناخت صحیح از خانواده می‌تواند ارائه دهنده الگوهایی برای خانواده و افزایش دانایی و تعامل سازنده با محیط بیرون و رو به توسعه جهان مدرن و کاهش دهنده آسیب‌های خانواده باشد.

جامعه ایرانی و به تبع آن نه‌بندان نیز با توجه به دارا بودن سابقه تاریخی، سنتی و اهمیت نهاد خانواده و الگوها و تعاملات و ارزش‌های شکل گرفته حول این نهاد مهم، به شدت در معرض این تغییرات و تاثیرات فناوری قرار گرفته است و پژوهش در این باره می‌تواند برای

1. Life Style
2. Life space

نجات از سردرگمی و ارائه طریق در حفظ کیان خانواده مناسب باشد. در همین راستا، این پژوهش قصد دارد با هدف شناخت هرچه بیشتر تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی‌های ارتباطی، به این پرسش پاسخ دهد که ارتباط خانواده‌ها با تکنولوژی‌های ارتباطی درون خانواده (شهروندان نه‌بندان) چگونه است.

مبانی نظری: در این بخش، مروری اجمالی بر بنیان‌های نظری این پژوهش خواهیم داشت.

دیدگاه جامعه‌شناختی: کورت لوین^۱ با بررسی‌های خود در موضوع پویایی گروهی، شرط اصلی تحقق رفتار فردی و اجتماعی افراد را میدان مشخصی از عوامل تعیین‌کننده که در عین حال با آن رفتار وجود دارند، می‌داند (لوین، ۱۹۴۷). میدان مجموعه وقایعی است که با هم هستند و با هم ادراک می‌شوند، برای اینکه به هم بستگی دارند. به این ترتیب ما در قلمرو جامعه‌شناسی هم به کلیت و هم بستگی عوامل سرو کار داریم. وظیفه علوم اجتماعی آن است که شیوه‌های خاصی برای بیان و سنجش این میدان طراحی کند. لوین این میدان را فضای زندگی یا فضای حیاتی افراد و گروه‌ها می‌داند.

یکی از مفاهیم بنیادی جامعه‌شناسی رفتاری که می‌توان آن را مرتبط با مسائل درون خانواده دانست، «تقویت» است، همان چیزی که می‌توان آن را پاداش خواند. تقویت پیچیده‌تر از صرف انجام دادن یک عمل و دریافت واکنش دلخواه یا نادلخواه است (هومنز^۲، ۱۹۷۴، ص ۳۹). شرایط محیطی گوناگونی احتمال تقویت یک عمل معین را تعیین می‌کنند. برخی شرایط واکنش را محتمل می‌سازند و برخی شرایط دیگر، احتمال آن را کم می‌کنند. وقتی یک واکنش معین تقویت می‌شود، رشته گسترده‌ای از واکنش‌های دیگری که همانند با همان واکنش پاداش گرفته‌اند، در همان زمان خواه ناخواه تقویت می‌شود. این واقعیت به جامعه‌شناسی رفتاری اجازه می‌دهد تا از شکل‌گیری منظم رفتار یا تعدیل رفتار سخن گوید. جینیس بالدوین و جان بالدوین^۳ این پدیده را بدین شیوه تعریف

1. Kurt Lewin
2. Homans
3. Baldwin

می‌کنند: «شکل‌گیری منظم رفتار، مستلزم دگرگونی رفتاری برداشتن گام‌های متوالی به سوی یک اجرای نهایی از پیش تعیین شده است. در هر گام، رفتاری که بیشتر از همه در جهت نزدیکی به اجرای نهایی باشد، تقویت می‌شود» (بالدوین و بالدوین، ۱۹۸۶، ص ۱۵۹). در همین راستا، هومنز به قضایای گوناگونی از جمله قضیه موفقیت، قضیه محرک، قضیه ارزش، قضیه محرومیت یا سیری و قضایای پرخاشگری و تایید، در شکل‌گیری رفتارها می‌پردازد که اغلب این قضایا به طور خاص در درون خانواده‌ها و در تقویت و تحقق تعامل با تکنولوژی‌های ارتباطی موثر و نمایان هستند.

از دیدگاه پارسونز^۱، تلفیق الگوهای ارزشی با تمایلات مبتنی بر نیاز در یک فراگرد اجتماعی شدن موفق، در قالب هنجارها و ارزش‌ها ملکه ذهن می‌شوند؛ یعنی به صورت بخشی از وجود کنشگران، یا «وجدان» آن‌ها در می‌آیند (پارسونز، ۱۹۵۷، ص ۴۲). این الگوهای ارزشی و تمایلات مبتنی بر نیاز در سراسر کنش و واکنش‌ها و تعاملات خانواده‌ها با تکنولوژی‌های ارتباطی وجود دارد. با توجه به اهمیت نوع تعاملات و دوری و نزدیکی موقعیت‌ها و همچنین نظارت بر آن‌ها از جانب اعضای خانواده، می‌توان بر مبنای آن‌ها کنش‌ها و واکنش‌های درون خانواده را تحلیل نمود (ریتزر^۲، ۱۹۸۸، ص ۱۳).

به نظر گیدنز، در جوامع ماقبل نوین، زمان همیشه در پیوند با مکان بود و اندازه‌گیری زمان دقیق نبود. با استقرار نوگرایی، زمان معیار پیدا کرد و پیوند نزدیک میان زمان و مکان گسیخته شد. بدین سان هم زمان و هم مکان از محتوا تهی شدند؛ دیگر هیچ زمان یا مکان خاصی امتیازی بر زمان‌ها یا مکان‌های دیگر ندارد و زمان و مکان به صورت‌های صرف تبدیل شدند (گل محمدی، ۱۳۸۱، ص ۴۹). به نظر گیدنز، مکان بیش از پیش، حالت «جا به جا شونده» پیدا کرده است، به این معنا که «مکان‌ها تحت تأثیر و رخنه نفوذهای اجتماعی بسیار دور دست شکل می‌گیرند. صورت مرئی هر مکانی در واقع روابط دور دستی را که ماهیت آن را تعیین می‌کند پنهان می‌دارد» (گیدنز، ۱۹۹۰، ص ۱۹). فاصله‌گیری زمانی و

1. Talcott Parsons
2. George Ritzer

مکانی به دلایل گوناگون برای نوگرایی اهمیت دارد. به نظر گیدنز بی‌ریشگی^۱ نیز مستلزم «جدا شدن روابط اجتماعی از محیط‌های محلی کنش متقابل و تجدید ساختار آن در راستای پهنه‌های زمانی- مکانی نا مشخص است» (گیدنز، ۱۹۹۰، ص ۲۱). موضوع بی‌ریشگی و جدایی زمان و مکان در تعاملات اعضای خانواده در فضای مجازی و گسترده شدن پهنه این تعاملات و به تبع آن پذیرش بدون حد و مرز الگوهای فرامحلی، خانوادگی و حتی فراملی، تاثیر رسانه و تکنولوژی‌های ارتباطی نو پدید در خانواده‌ها را به وضوح و به گستردگی نشان می‌دهد. بنابراین با رشد و توسعه نظام‌های انتزاعی، اعتماد به اصول غیرشخصی و همچنین دیگران گمنام، یکی از مسائل ضروری حیات اجتماعی می‌گردد (تنهایی سیس، شایگان و قاسمی، ۱۳۹۹).

با بررسی نظریات هابرماس^۲ در خصوص تحکم و ورود عقلانیت جهان نظام اجتماعی به عرصه عقلانیت جهان حیاتی، می‌توان به عمق تاثیر رسانه‌ها و نفوذ الگوها و ارزش‌های عقلانیت مدرن به اتاق‌های خانه و روابط درون خانواده پی برد. هابرماس میان عقلانیت نظام اجتماعی (جامعه) و عقلانیت جهان زندگی، اصولاً تمایز قایل می‌شود؛ در حالی که عقلانیت اجتماعی مستلزم نهادمندی یک نظام هنجاربخش است، عقلانیت جهان زندگی مستلزم روا داشتن «کنش‌های متقابلی است که تحت هدایت توافق‌های مبتنی بر هنجارها نیستند، بلکه مستقیم یا غیرمستقیم تحت تأثیر توافق‌هایی هستند که از رهگذر تفاهم ارتباطی به دست می‌آیند» (ریتزر، ۱۹۸۸، ص ۳۴۰).

نظریه‌های رسانه‌های گروهی: عمده‌ترین تاثیر بر خانواده‌ها از طرف رسانه‌ها حادث می‌شود، بنابراین، بررسی تاثیرات متنوع رسانه‌ها بر خانواده‌ها در واکاوی نحوه تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی‌های ارتباطی ضروری به نظر می‌رسد. نظریه مدل گلوله‌ای مک گویر^۳، گویای این مسأله است که مدل «عامل محرک- پاسخ» ناگزیر به ایجاد تغییراتی در

-
1. Disembedment
 2. Habermas
 3. W Mcguire
 4. Defleur
 5. Klapper , Hovland, Lazarsfeld
 6. Kazeno

ساختار نظری بود تا به نحوی بتواند جنبه‌هایی چون «انتخاب توجه»، «تعبیر»، «پاسخ» و «نگاهداری» را به اصل نظری اضافه کند و ظاهر پیچیده‌تری بدان دهد (دفلور^۴، ۱۹۷۰، ص ۱۲۵).

هاولند، کلپر و لازارسفلد^۵ در نظریه مدل تأثیر محدود رسانه‌ها معتقد بودند که رسانه‌های همگانی، به طور معمول، شرط لازم و کافی برای تأثیرگذاری بر مخاطب به شمار نمی‌روند، بلکه آن‌ها تنها از طریق سایر عوامل، که نقش واسطه را بازی می‌کنند، می‌توانند دارای تأثیر باشند. به عبارت دیگر، رسانه‌های همگانی در فرایند تأثیرگذاری بر مخاطب تنها نقش تقویت‌کننده شرایط موجود را بازی می‌کنند (کلپر، ۱۹۴۹، ص ۸۹).

کازنو^۶ در نظریه توده‌ای سازی معتقد است که با ورود وسایل ارتباط جمعی به جامعه، خرده فرهنگ‌ها و فرهنگ‌های خاص و مجزا ناپدید می‌شوند. این موضوع در نهاد خانواده و ایجاد تشابه همگانی در عین تفاوت و تکثر در بین خانواده‌ها و نیز ایجاد علایق و آرزوهای مشترک در افراد و خانواده‌های متفاوت قابل مشاهده است (مهدی‌زاده، ۱۳۸۰، ص ۳۰).

از دیدگاه لرنر^۱ رسانه‌ها مناسب‌ترین و مؤثرترین ابزار تغییر نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارها و به بیان دیگر ایجاد تحرک فردی و اجتماعی هستند (فرقانی، ۱۳۸۰، ص ۴۹). از دیدگاه او، وسایل ارتباط جمعی باعث آموزش درک وضعیت‌های مختلف شده، با برانگیختن تخیل، افراد را به جای کسانی که کارگردان قضایا هستند قرار می‌دهد. این وسایل موجب به وجود آوردن تجارب جدید و مختلفی می‌شوند که لرنر آن‌ها را عوامل افزایش تحرک روانی می‌داند (روشه^۲، ۱۳۶۶، ص ۲۳۳).

نظریه‌های روان‌شناختی: در بررسی خانواده‌ها نمی‌توان از عناصر و متغیرهای روان‌شناختی در تعاملات و ارتباطات درون خانواده صرف نظر کرد.

1. Lerner
2. Guy Rocher

رشد روانی انسان، آن گونه که فروید^۱ آن را توصیف می کند، فرایندی است که تنش های عمده ای را در بردارد. فروید تصور می کرد که انرژی روانی می تواند به هدف های جانشین، جابه جا شود و این جابه جایی در تعیین شخصیت فرد اهمیت ویژه ای دارد (ریتزر، ۱۹۸۸، ص ۲۷۶). بنابراین نگاه به شخصیت افراد و به ویژه اینکه افراد می توانند از لحاظ شخصیتی و به تبع آن علایق و رفتارها و... متفاوت باشند، نگاه ما را در بررسی خانواده ها منعطف تر، گسترده تر و در برگیرنده پراکندگی بیشتر در طیف های مختلف خانواده ها می سازد.

از دیدگاه یونگ^۲، حرکت به سوی تفرد و تعالی، فطری است اما، یادگیری و تجربه می تواند به آن کمک کنند یا مانع آن شوند. یونگ به رغم خوشبینی اش، درباره خطر بیماری گسستگی نگران بود. به اعتقاد وی، ما باید اعتماد خود را به کهن الگوهایی که میراث ما را به وجود آورده اند از دست ندهیم؛ به عبارت دیگر فضای خانواده، فضای انتقال تاریخی الگوها است. والدین الگوهای در دسترس و نزدیک اعضای خانواده هستند و الگوها متناسب با رفتارها انتقال می یابند.

عوامل به هم پیوستگی عناصر درون خانواده را می توان در نظریات گشتالتی ورتهایمر^۳ مشاهده نمود. به موجب تحقیقات ورتهایمر و دیگران، عوامل زیادی در شکل دهی یک گشتالت می تواند موثر باشند. از جمله عواملی که به ویژه به لحاظ روانشناسی اجتماعی در ساختار، نظام بندی، تمرکزگرایی و ترتیب اجزا گشتالت ها موثر هستند عبارتند از: عامل نزدیکی، عامل تساوی، عامل سرنوشت یکسان، عامل همبستگی و پیوستگی و عامل عادت یا تجربه. به این ترتیب دیده می شود که نظریه گشتالت در درون خانواده نقش مهمی را می تواند ایفا کند. عملکرد خانواده، توانایی خانواده در هماهنگی یا تطبیق با تغییرات ایجاد شده در طول حیات، حل تعارض ها و تضادها، همبستگی بین اعضا و موفقیت در الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز بین افراد و اجرای قوانین و مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل سیستم می باشد. پژوهش ها نشان داده است در خانواده هایی که

-
1. Freud
 2. Jung
 3. Werrtheimer

ارتباط میان اعضا و تعاملات داخل خانواده بر اساس نزدیکی، صمیمیت و تفاهم بین افراد استوار است، همه اعضا نسبتاً علیه فشارهای زندگی مقاوم و مصون هستند (آهنگری و باب الحکمی، ۱۳۹۹). از سوی دیگر، چرخه زندگی خانوادگی روی تغییراتی تمرکز می‌کند که خانواده‌ها در طول زمان در ساختار و روابطشان تجربه می‌کنند (خیرالهی، جعفری، قمری و باباخانی، ۱۳۹۹).

اریک اریکسون^۱، با شرح و بسط مراحل رشد، با تاکید بیشتر بر من^۲ به جای نهاد^۳، و با تشخیص تاثیر فرهنگ، جامعه و تاریخ بر شخصیت، از نظریه فروید به عنوان پایه استفاده کرد. وی معتقد بود که هر مرحله از مراحل پنج گانه رشد، نیرومندی‌های بنیادی را ممکن می‌سازد که از شیوه‌های سازگارانه کنار آمدن با تعارض‌ها نمایان می‌شوند. نیرومندی‌های بنیادی عبارتند از: امید، اراده، هدف، شایستگی، وفاداری، عشق، نگرانی و خردمندی. نگاه به شیوه‌های سازگارانه و یا ناسازگارانه با تعارض‌های درون خانواده یکی از مسائل مهم طرح شده به شمار می‌رود. در این راستا مازلو^۴ نیز با رتبه‌بندی نیازهای اساسی بشر، سلسله مراتبی از پنج نیاز فطری را معرفی کرد که رفتار انسان را برانگیخته و هدایت می‌کند (مازلو، ۱۹۷۰). این نیازها عبارتند از: نیازهای فیزیولوژیکی، نیازهای ایمنی، نیازهای تعلق‌پذیری و عشق، نیاز به احترام و نیاز خود شکوفایی. با این همه، این نیازها به راحتی توسط یادگیری، انتظارات فرهنگی، ترس و مخالفت به تعویق می‌افتند (مازلو، ۱۹۶۸، ص ۱۹۱). خانواده نیز به عنوان یک نهاد اجتماعی، مستثنی از این رتبه‌بندی نیازها نیست و نگاه به نوع خانواده و رتبه‌ای که خانواده‌ها در برخورداری از نیازهای اساسی دارند بسیار حائز اهمیت است.

گفتنی است که هر یک از این نظریه‌ها، در افزایش حساسیت نظری پژوهشگر در برگزیدن مقوله‌ها و رسیدن به هدف پژوهش که شناخت نحوه برخورد خانواده‌های مشارکت‌کننده

-
1. Erikson
 2. Ego
 3. Id
 4. Maslow

با تکنولوژی‌های نوپدید و شناخت نحوه استفاده خانواده‌ها از این تکنولوژی‌ها بود، موثر بوده است.

پیشینه پژوهش: در چند دهه گذشته پیش فرض‌های پژوهشگران برای مطالعه جامعه‌شناسانه خانواده تغییر کرده است. آنچه در اینجا قابل اهمیت است استخراج مقوله‌ها و نیز افزایش حساسیت نظری در شناختن و یافتن مقوله‌های مختلف از پژوهش‌های قبلی، اصطلاحات و مقوله‌های مرتبط بود که مورد استفاده قرار گرفته است.

هوزر و شاو^۱ (۱۹۹۰)، در نظریه تجربه تاثیرات ترکیبی معتقد بودند که قرار گرفتن در معرض تماشای پیچیده تجربیات ترکیبی، روی بینندگان اثرات فراوانی دارد. آن‌ها پنج مورد از چنین اثراتی را یادآور شدند که در این پژوهش نیز مورد استفاده قرار گرفتند:

- کاهش سطح تحمل و حوصله در برابر شرایط خستگی زا و عدم فعالیت؛
- بالا رفتن سطح توقعات و انتظارات درباره آنچه که کمال مطلوب و عملکرد بسیار عالی می‌باشد؛
- بالا رفتن سطح توقعات برای حل و فصل سریع و مؤثر مسائل و مشکلات؛
- داشتن تصورات نادرست از بعضی مسائل و وقایع اجتماعی و فیزیکی؛
- داشتن ارتباط محدود با محیط زندگی شخصی و برخورداری از نظریات سطحی نسبت به آن (هوزر و شاو، ۱۹۹۰).

هاتکینسون و بدرسون^۲ (۲۰۰۱) ضمن طراحی و توصیف روش جدیدی از حضور تکنولوژی «برای» و «با» خانواده، به بررسی نحوه حضور تکنولوژی در خانواده‌های اروپایی پرداختند. مطالعه انجام شده در موسسه کارنگی در خصوص شبکه خانگی نشان داد که رایانه‌ها و اینترنت، سهمی در این مشکل به واسطه جدا کردن افراد از خانواده و دوستان و افزایش سطح استرس روزانه آن‌ها دارد. با این حال، این مطالعه همچنین نشان داد که زمان استفاده از کامپیوتر، اینترنت و ارتباطات، نقش مثبتی در برقراری ارتباط بین افراد بازی می‌کند.

1. Hoser & Show

2. Hatkinson & Bederson

در پژوهش مک‌گریت^۱ (۲۰۱۲) با عنوان «تاثیر تکنولوژی رسانه بر روابط اجتماعی در خانواده‌ها»، داده‌های کیفی به دست آمده نشان داد که تکنولوژی رسانه‌های جدید تاثیر منفی بر کنش متقابل اجتماعی بین افراد در خانواده دارند. این پژوهش نشان داد که اولاً، تکنولوژی رسانه‌های جدید در خانوار و رفتار روزانه افراد نفوذ کرده است و دوماً همبستگی نزدیکی بین مکان تکنولوژی رسانه‌های جدید در خانه و تعامل اجتماعی وجود دارد. به علاوه، اصلی‌ترین یافته‌ای که در فرایند پژوهش ظاهر شد، فهمیدن این مطلب بود که تکنولوژی رسانه‌های جدید در خانواده منجر به افزایش انزوای اجتماعی و خصوصی شدن زندگی افراد در خانواده‌ها می‌شود.

یاوری و ثاق^۱ (۱۳۹۱)، در پژوهش خود ضمن شناسایی مکانیزم‌های تاثیرگذار تکنولوژی در محیط خانواده، به ارائه راه حل در خصوص کاهش آسیب‌های تکنولوژی پرداخته است. این پژوهش، تاثیر فناوری در خانواده‌ها را به طور خلاصه این‌گونه بیان می‌کند: ۱. جایگزینی ارزش‌های دینی خانواده‌ها با فرهنگ و ارزش‌های غربی؛ ۲. فردگرایی در خانواده؛ ۳. ترویج مادی‌گرایی و کم رنگ شدن معنویت در خانواده؛ ۴. مصرف‌گرایی افراطی در خانواده؛ ۵. بحران هویت در خانواده؛ ۶. پر شدن اوقات فراغت خانواده‌ها با سرگرمی‌های جدید که تبعاتی همچون خودکفایی در گذران اوقات فراغت فرزندان، کمبود محبت در فرزندان و ارضا نشدن نیازهای عاطفی، اختلال در مهارت‌های اجتماعی و گوشه‌گیری آنان، کاهش نوآوری و خلاقیت فرزندان، نبود تمرکز در تربیت فرزندان و کاهش کنترل و نظارت بر رفتارهای فرزندان را در بر دارد.

ساروخانی^۱ (۱۳۹۵)، در پژوهش‌های خود درباره تلویزیون و نسل نو، بیان می‌دارد که از کودکان تهرانی در میان تعدد تکنولوژی ارتباطات هر روز زمان بیشتری طلب می‌شود، بنابراین، خلأ زمان فراغت کاهش می‌یابد و با آن چگونگی گذران زمان آزاد کودکان ما ساختی چنان‌نو می‌پذیرد که هرگز در نسل‌های پیشین سابقه نداشته است. او در پژوهش خود به مقولاتی همچون: تجلی تلویزیون به عنوان مهم‌ترین وسیله ارتباطی، تلویزیون

اشغال‌کننده فضای خالی حیات کودکان، اشغال وسیع زمان کودک در شبانه روز، تشدید بی‌زاری کودک از کار تحصیلی، بسط فراغت غیرفعال، تعارض خواست و واقعیت در مورد کودکان، تأثیر شگرف تلویزیون بر اذهان ساده کودکان، تک بعدی بودن کودکان در مقابل وسایل ارتباط جمعی، انحصار تلویزیون، عدم ورود کتاب و مجله و جدا ماندن کودکان از دیگر چشمه‌های جوشان فرهنگ، اشاره می‌کند (ساروخانی، ۱۳۹۵، ص ۱۲۵).

روش

این پژوهش کیفی است و مبتنی بر روش نظریه زمینه‌ای رویکرد اشتراوس و کوربین انجام شده است. جامعه پژوهش را خانواده‌های شهرستان نهبندان با جمعیتی بالغ بر ۵۰ هزار نفر مشتمل بر ۱۵ هزار خانوار در سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸ تشکیل دادند. برای نمونه‌گیری، از راهبرد نمونه‌گیری نظری^۱ استفاده شده است. براین اساس تصمیمات مربوط به انتخاب موارد نمونه در جریان فرایند گردآوری و تحلیل داده‌ها اتخاذ می‌گردد. لذا در هر مرحله از پژوهش تصمیم گرفته می‌شد که چه داده‌هایی گردآوری شود و آن داده‌ها از کجا به دست آورده شود. نمونه‌گیری در این تحقیق به صورت انتخاب هدفمند از نمونه‌هایی که تامین‌کننده اطلاعات مهم در خصوص ورود تکنولوژی در خانواده و ارتباط خانواده‌ها با آن باشد صورت پذیرفت. به این منظور بر مبنای نمونه‌گیری نظری خانواده‌هایی که دارای تنوع از لحاظ اقتصادی و نوع شغل سرپرست خانوار، تحصیلات والدین، سن خانواده و تاثیرپذیری از تکنولوژی ارتباطی بودند، برای انجام مصاحبه عمیق به تدریج انتخاب و مصاحبه شده‌اند. و در مراحل بعد انتخاب خانواده‌های جدید تا زمان تکمیل اطلاعات لازم برای پاسخگویی به مساله پژوهش یا همان اشباع نظری^۲ ادامه یافت که در این راستا تعداد ۱۳ خانواده مورد مصاحبه قرار گرفتند. تا آنجایی که به منظور اشباع داده‌ها از افراد آسیب دیده از تکنولوژی‌های ارتباطی نیز با کمک شورای حل اختلاف و کارشناس دادگستری شهرستان مصاحبه به عمل آمد. برای جمع‌آوری داده‌ها سوالات مصاحبه بر اساس سه پرسش اساسی از چیستی، چرایی و چگونگی موضوع و بر اساس دیدگاه پاتون شامل سوال‌های رفتاری

1. Theoretical Sampling
2. Saturation

تجربه‌ای، ایده‌ای و ارزشی، احساسی، معرفتی، حسی، زمینه‌ای و پیش فرضی (محسنی تبریزی، ۱۳۹۵، ص ۱۳۷) به فراخور مطالب بیان شده توسط مشارکت کنندگان، طراحی و اطلاعات جمع آوری شد. سپس سوالات بعدی نیز حول سه پرسش اساسی تدوین می‌شد. تحلیل داده با استفاده از کدگذاری نظری صورت گرفت. در مورد روایی و پایایی پژوهش، باید اذعان شود که قابلیت تعمیم در این پژوهش عامل موثری نیست، زیرا هدف، درک پدیده که همان تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی‌های ارتباطی در عرصه خانواده بود و نه کنترل آن، اما قابلیت اعتماد در این پژوهش با قرار دادن یافته‌های نهایی در اختیار مشارکت کنندگان و ارزیابی آنان از تفاسیر و برداشت‌های پژوهشگر انجام شد.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی: مصاحبه شوندگان در این پژوهش، شامل ۴ زن و ۹ مرد بودند که از بین آن‌ها تعداد ۷ نفر کارمند، ۳ نفر خانه‌دار و ۳ نفر شغل آزاد داشتند. برای رسیدن به اشباع نظری و پایش بیشتر ابعاد و ویژگی‌ها، با ۲ نفر از کارکنان شورای حل اختلاف و کارشناس دادگستری شهرستان که ارتباط مستقیمی با موضوع آسیب‌های خانواده و تاثیرات تکنولوژی‌های ارتباطی در خانواده داشتند نیز مصاحبه شد.

یافته‌های تحلیلی: تحلیل داده‌هایی که به منظور تکوین نظریه زمینه‌ای گرد آوری شد، با استفاده از رمزگذاری نظری^۱ صورت گرفت که در آن ابتدا رمزهای مناسب به بخش‌های مختلف داده‌ها اختصاص داده می‌شود و این رمزها در قالب مقوله‌ها دسته‌بندی می‌شوند (رمزگذاری آزاد^۲)، سپس در مورد ابعاد مقوله‌ها و یافتن پیوندهای میان آن‌ها (رمزگذاری محوری^۳) اندیشیده می‌شود. در جریان این رمزگذاری با استفاده از نمونه‌گیری نظری و باتوجه به مفاهیم پدیدار شده از دل داده‌ها، به گردآوری داده‌ها در مورد افراد، رخدادها و موقعیت‌های مختلف پرداخته شد که تصویر غنی‌تری از مفاهیم و مقوله‌های حاصل فراهم نمود. سرانجام با رمزگذاری گزینشی^۴، مقوله‌ها پالایش و باطی

-
1. Theoretical Coding
 2. Open Coding
 3. Axial Coding
 4. Selective Coding

این فرایندها، در نهایت چهارچوبی نظری پدیدار شد. در این پژوهش از مجموع ۱۳ مصاحبه انجام شده، بیش از ۴۶۱ گزاره و مفهوم استخراج شد. کدگذاری باز: در مرحله کدگذاری باز، تعداد ۸۹ مقوله از بین ۴۶۱ گزاره مفهومی استخراج شد. در مرحله بعد که مقوله‌بندی دو سطحی و سه سطحی انجام شد، تعداد ۱۶ مقوله (سطح دوم) از تعداد ۸۹ مقوله اولیه تلخیص شد و در قسمت سوم کار که شامل استخراج مقوله‌های خوشه‌ای سطح سوم بود، نیز تعداد ۹ مقوله خوشه‌ای استخراج شد که در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: مفاهیم، مقوله‌ها و مقوله محوری استخراج شده از داده‌های کیفی

مقوله‌های سطح سوم	مقوله‌های سطح دوم	مقوله‌های سطح اول
استفاده متنوع از تکنولوژی	فضای ارتباطی خانواده (چیستی)	ابزار ارتباطی مورد استفاده خانواده - حضور همیشگی تلویزیون در خانه - گستره استفاده از تکنولوژی در خانواده - تکنولوژی ابزار سرگرمی - استفاده آموزشی از تلویزیون - پیامک و تلفن وسیله تفاهم - موارد استفاده از تکنولوژی
	تغییرات تکنولوژی در خانواده (چیستی)	ظهور تکنولوژی‌های جدید در خانواده - تنوع استفاده از تکنولوژی
رفع سوء تفاهم توسط تکنولوژی	تکنولوژی وسیله رفع اختلاف (چرایی)	کاهش تنش در خانواده به وسیله تکنولوژی - تکنولوژی ابزار رفع سوء تفاهم - تکنولوژی به عنوان مرجع حل اختلاف - فرافکنی اختلافات به وسیله تکنولوژی ارتباطی
	اعتماد آفرینی تکنولوژی (چرایی)	افتاح سازی در خانواده - پیامک و تلفن وسیله تفاهم - اعتماد بیشتر به تلویزیون نسبت به سایر تکنولوژی‌ها
تأثیرات مثبت و منفی تکنولوژی	تأثیرات تکنولوژی (چرایی)	تأثیرات اخلاقی تکنولوژی بر خانواده - تأثیرات اجتماعی تکنولوژی بر خانواده - تأثیرات مثبت تکنولوژی بر خانواده - تأثیر فضای مجازی بر شخصیت - سیطره تکنولوژی بر خانواده
	تکنولوژی وسیله شناخت (چرایی)	استفاده آموزشی از تکنولوژی - شناخت از همدیگر از طریق فضای مجازی - آگاهی بخشی تکنولوژی ارتباطی - تکنولوژی وسیله شناخت
سودمندی تکنولوژی برای خانواده	تکنولوژی تسهیلگر روابط (چرایی)	تنظیم روابط خانواده در استفاده از تکنولوژی - تکنولوژی به عنوان تسهیلگر رابطه - دسترسی آسان به تکنولوژی
	تکنولوژی وسیله رفع	استفاده آموزشی از تکنولوژی - فواید تکنولوژی برای خانواده -

	نیاز(چرایی)	تسهیل امور توسط تکنولوژی - وجود تکنولوژی به واسطه نیاز - دلایل فردی استفاده از تکنولوژی - دسترسی آسان به تکنولوژی - تکنولوژی ابزار سرگرمی
عوامل مختل کننده رابطه	آسیب‌های تکنولوژی در خانواده	تأثیرات روانی تکنولوژی بر اعضای خانواده - عدم امنیت روانی از حضور تکنولوژی - بی‌توجهی زوجین به همدیگر به واسطه استفاده زیاد - از تکنولوژی (سرپوش گذاشتن به اختلافات با تکنولوژی) - عدم تمرین صبر با وجود تکنولوژی - عدم فرهنگ سازی برای تکنولوژی - تهدیدات فضای مجازی - عدم اعتماد بین زوجین به واسطه حضور در فضای مجازی - احساس خطر از وجود کانال‌های انحرافی در فضای مجازی - فاصله اجتماعی اعضای خانواده به واسطه تکنولوژی - تأثیرات منفی تلویزیون = طلاق عاطفی و فیزیکی - زمان استفاده از تکنولوژی آسیب به رابطه زوجین - اعتماد به فضای مجازی - امکان انحراف در فضای مجازی - تأثیرات اخلاقی تکنولوژی بر خانواده
	اجبار در استفاده از تکنولوژی	تاکید بر استفاده از تکنولوژی - سلب اختیار در استفاده از تکنولوژی در خانواده
فضای تعامل	فضای تعامل در خانواده	گفتگوی خانواده در فضای مجازی - تعامل غیرمستقیم اعضای خانواده - تضعیف تعامل در خانواده توسط تکنولوژی - تغییر شکل ارتباط در خانواده به واسطه تکنولوژی - دوگانگی ارتباط - لزوم اعتماد آفرینی (از بین رفتن فضای خصوصی) - وابستگی به تکنولوژی - وجود تکنولوژی به واسطه نیاز (آسیب به تعامل اعضا) - وابستگی زیاد به تکنولوژی
عامل بیرونی بودن	تأثیرات تکنولوژی در خانواده	تأثیرات منفی تکنولوژی بر کودکان - تأثیرات جسمی تکنولوژی ارتباطی بر اعضای خانواده - تأثیرات روحی روانی تکنولوژی ارتباطی بر اعضای خانواده - تأثیرات فرهنگی تکنولوژی ارتباطی بر اعضای خانواده - تأثیرات مثبت تکنولوژی بر حل مشکل خانواده - تأثیرات اجتماعی تکنولوژی بر روابط خانواده - تغییر سبک زندگی - بیان مسائل مشترک خانواده از طریق تکنولوژی ارتباطی - تأثیرات تکنولوژی بر ارتباطات خانواده
مدیریت استفاده از تکنولوژی در	مدیریت زمان استفاده از تکنولوژی	مدیریت تکنولوژی - مدیریت تکنولوژی ارتباطی در خانواده - احتمال مجادله در خانواده به واسطه عدم مدیریت

خانواده	نحوه بهره‌مندی از تکنولوژی	استفاده آموزشی از تکنولوژی برای خانواده- ترمیم رابطه مخدوش به وسیله تکنولوژی- استفاده آموزشی از تلویزیون- انتخاب با تکنولوژی- فرصت و اتلاف وقت دو روی سکه استفاده از تکنولوژی- حسن و قبح تکنولوژی بر مبنای استفاده متفاوت
	نحوه کنترل تکنولوژی در خانواده	کنترل بر استفاده از تکنولوژی - مدیریت سوء تفاهمات
دو گانه ذهن و عین	تفکیک ذهنی زندگی واقعی و مجازی	تفکیک ذهنی زندگی واقعی از فضای مجازی- شکل‌گیری فضای- دو گانه واقعیت مجاز بین اعضای خانواده- مقایسه با وجود فضای مجازی- ترکیب فضای مجازی و واقعی در خانواده

کدگذاری محوری: پس از مرحله کدگذاری باز و تعیین مفاهیم و مقولات، مقوله‌ها به دست آمده در نظمی منطقی برای تولید و ساخت نظریه مبنایی در قالب مدل پارادایمی گنجانده شدند. در مرحله کدگذاری محوری، تحلیل مقوله‌ها به منظور تبیین آن‌ها (در راستای ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها)، عناصر اصلی مدل پارادایمی به تفکیک شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط میانجی و راهبردها و پیامدها دسته‌بندی و مقوله‌ها خوشه‌ای متناسب با آنان استخراج شد و در انتها مقوله هسته‌ای، مفهوم «فضای زندگی» انتخاب شد. در جدول ۲، مقوله‌ها به تفکیک شرایط و راهبردها و پیامدها آورده شده است.

جدول ۲: فرایند کدگذاری محوری

مقوله هسته‌ای	مقوله خوشه‌ای	مقوله‌ها	عناصر اصلی مدل پارادایمی
فضای زندگی (life space)	فضای تعامل در خانواده	کاهش تنش در خانواده به وسیله تعامل غیرمستقیم در تکنولوژی - تکنولوژی ابزار رفع سوء تفاهم	شرایط علی (مجموعه علل و عوامل ایجابی و ایجادی تحقق تعامل خانواده با تکنولوژی ارتباطی از دیدگاه سوژه‌ها و مشارکت‌کننده‌های در تحقیق)
	تغییر شکل ارتباط	تنظیم روابط در استفاده از تکنولوژی - تکنولوژی به عنوان تسهیلگر رابطه - فضای تعامل در خانواده - گفتگوی خانواده در فضای مجازی - تعامل غیرمستقیم اعضای خانواده - تضعیف تعامل در خانواده توسط تکنولوژی - تغییر شکل ارتباط در خانواده به واسطه تکنولوژی - دوگانگی ارتباط - لزوم اعتماد آفرینی	
	وابستگی زیاد به تکنولوژی	وابستگی زیاد به تکنولوژی	

مورد استفاده	پیامک و تلفن وسیله تفاهم - تکنولوژی وسیله رفع نیاز	شرایط زمینه‌ای (مجموعه)
مقایسه با وجود فضای مجازی	ترکیب فضای مجازی و واقعی - ترجیح فضای مجازی به فضای واقعی - وابستگی زیاد به فضای مجازی - عادت کردن به فضای مجازی - گرایش به فضای مجازی در تنهایی - مقایسه با وجود فضای مجازی	شرایطی که به وجود آورنده عمل تعامل‌های افرادند در پاسخ به تحقق تعامل خانواده با تکنولوژی)
تأثیرات مختلف تکنولوژی	فراکنی اختلافات به وسیله تکنولوژی ارتباطی - تأثیرات اخلاقی تکنولوژی بر خانواده - تأثیرات اجتماعی تکنولوژی بر خانواده - تأثیرات مثبت تکنولوژی بر خانواده - تأثیر فضای مجازی بر شخصیت	شرایط میانجی یا مداخله‌گر (شرایط موثر بر اتخاذ راهبردها و استراتژی‌های کنش که از دید مشارکت‌کنندگان تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی را کندتر یا فعال‌تر می‌نمایند)
مردم عاملان بی‌اختیار	سیطره تکنولوژی بر خانواده - دسترسی آسان به تکنولوژی - تأثیرات منفی تکنولوژی بر کودکان - عدم ترمیم رابطه - اعتیاد به تکنولوژی - خانه نشینی - ترویج شکاف طبقاتی - تأثیر بر فضای واقعی - طلاق عاطفی - جدایی فیزیکی - افزایش توقعات - تکنولوژی ابزار الگو برداری - تکنولوژی تسهیل‌کننده امور - تکنولوژی ابزار رفع سوء تفاهم	
استفاده‌های گوناگون	تکنولوژی به عنوان مرجع حل اختلافات - اقصاء سازی در خانواده استفاده آموزشی از تکنولوژی	راهبردها (تدبیر و چگونگی مدیریت خانواده در تحقق تعامل آنان با تکنولوژی‌های ارتباطی)
مدیریت استفاده از تکنولوژی	شناخت از همدیگر از طریق فضای مجازی - آگاهی بخشی تکنولوژی ارتباطی - تکنولوژی وسیله شناخت - مدیریت استفاده از تکنولوژی	
آسیب‌های تکنولوژی در خانواده	تأثیرات جسمی تکنولوژی ارتباطی بر اعضای خانواده - اعتماد بیشتر به تلویزیون نسبت به سایر تکنولوژی‌ها - آسیب‌های تکنولوژی در خانواده - تأثیرات روانی تکنولوژی - عدم امنیت روانی - بی‌توجهی زوجین به همدیگر - کتمان اختلافات	پیامدها (پیامدهای راهبردها و عمل - تعامل‌های خانواده با تکنولوژی ارتباطی)

	<p>در زیر لوای تکنولوژی - عدم تمرین صبر و کاهش صبر و تحمل با وجود تکنولوژی - عدم فرهنگ سازی - تهدیدات تکنولوژی - عدم اعتماد بین زوجین - احساس خطر از تکنولوژی - ایجاد فاصله اجتماعی اعضای خانواده - طلاق عاطفی و فیزیکی اعضای خانواده - آسیب به رابطه زوجین - اعتیاد به فضای مجازی - امکان انحراف در فضای مجازی</p>	
تغییر سبک زندگی	تغییر سبک زندگی - تغییر الگوی رفتاری با وجود تکنولوژی - جریان سازی تکنولوژی	
تأثیرات تکنولوژی بر ارتباطات خانواده	<p>تأثیرات تکنولوژی بر ارتباطات خانواده - کاهش گفتگو - کاهش نشاط - حضور کمتر در بین خانواده - ایجاد فاصله اجتماعی - تأثیرات مثبت و منفی بر تفاهم - قبح شکنی طلاق - ترویج تجمل گرایی - افزایش توقعات - طرح مباحث اضافی خارج از خانواده - الگو برداری از فرهنگ غرب - انتقال سنت - اختلال در گفتگوی خانواده - کنترل تکنولوژی ارتباطی در خانواده - نظارت حاکمیتی بر فضای مجازی - کنترل میزان استفاده از فضای مجازی - لزوم مدیریت بر اساس نیاز مدیریت سوء تفاهمات - تنظیم روابط در خانواده - بهره‌مندی از تکنولوژی - استفاده آموزشی از تکنولوژی - ترمیم رابطه مخدوش به وسیله تکنولوژی - بهره‌مندی از حق انتخاب - حسن و قبح بر مبنای استفاده متفاوت - فرصت و تهدید بودن تکنولوژی</p>	

شرایط علی: شرایط علی^۱، به مجموعه علل و عوامل ایجابی و ایجادی تحقق تعامل خانواده با تکنولوژی ارتباطی از دیدگاه سوژه‌ها و مشارکت‌کننده‌های در پژوهش اشاره دارد. در این پژوهش، سوژه‌ها مقوله‌های فرعی زیادی از جمله: گفتگوی خانواده در فضای

1. Causal Conditions

مجازی، تعامل غیرمستقیم اعضای خانواده، تضعیف تعامل در خانواده توسط تکنولوژی، تغییر شکل ارتباط در خانواده به واسطه تکنولوژی، دوگانگی ارتباط، لزوم اعتمادآفرینی و وابستگی زیاد به تکنولوژی را از مقوله‌های تاثیرگذار بر تحقق تعامل خانواده با تکنولوژی دانستند. همچنین مشارکت کنندگان در پژوهش، یکی از علل گرایش به استفاده از تکنولوژی را بهره‌گیری از آن برای ایجاد تعامل غیرمستقیم می‌دانند که در این راستا موجب کاهش تنش نیز می‌شود. دیگر مقوله‌های فرعی در این مورد به همراه گزاره‌های مشارکت کنندگان نیز در جدول ۲ ارائه شده است.

شرایط زمینه‌ای: شرایط زمینه‌ای^۱ در این پژوهش، مجموعه شرایطی هستند که به وجود آورنده تعامل‌های افراد در پاسخ به تحقق تعامل خانواده با تکنولوژی ارتباطی از دید مشارکت کنندگان می‌باشند. از نظر سوژه‌ها، افراد به واسطه استفاده آموزشی و فواید تکنولوژی و تسهیل امور و سرگرمی دارند، از آن در مکان‌ها و زمان‌های مختلف به فراخور نیاز استفاده می‌کنند، یا به عبارت دیگر با آن زندگی می‌کنند. با بررسی مقوله‌های فرعی مرتبط با این مقوله از جمله: ترکیب دو فضای واقعی و مجازی در خانواده و بعضاً ترجیح فضای مجازی به فضای واقعی و وابستگی زیاد با آن، عادت کردن به آن و گرایش در تنهایی به آن، می‌توان آن را از دید سوژه‌ها به عنوان یکی از شرایط زمینه‌ای موثر در نحوه تحقق تعامل خانواده با تکنولوژی‌های ارتباطی دانست که در ناخودآگاه برخی خانواده‌ها در بهره‌گیری از تکنولوژی وجود دارد. در این بین، آنچه حائز اهمیت است مقوله «مقایسه با وجود فضای مجازی» است که به طور آشکاری تعاملات اعضای خانواده را تحت تاثیر قرار داده است.

شرایط مداخله‌گر و میانجی^۲: تاثیرات اجتماعی از این رو به عنوان عامل میانجی انتخاب شدند که نحوه تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی را تحت تاثیر قرار می‌دهند و نه اینکه ناشی از عمل و تعاملات خانواده‌ها، این تاثیرات، به وجود آمده باشند. بنابراین، این مقوله‌ها در قالب تاثیرات، پدیده مورد بررسی را کندتر یا فعال‌تر می‌سازند. تاثیرات اجتماعی از

-
1. Contextual Conditions
 2. Interventional Conditions

دید سوژه‌ها می‌تواند شامل ترمیم رابطه، اعتیاد به تکنولوژی، خانه‌نشینی، ترویج شکاف طبقاتی، تاثیر بر فضای واقعی، طلاق عاطفی، جدایی فیزیکی اعضای خانواده و افزایش توقعات باشد. تاثیرات مثبت تکنولوژی بر خانواده در این بررسی توسط سوژه‌ها به عنوان ابزار الگوبرداری، تسهیل‌کننده امور و ابزار رفع سوء تفاهم تلقی گردید.

از دید برخی مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، مردم عاملان بی‌اختیار در تکنولوژی ارتباطی‌اند و با وابستگی زیاد به تکنولوژی غرق در ارتباطات تکنولوژیک هستند و این تکنولوژی است که آنان را به اتخاذ استراتژی‌های مختلف با استفاده از اغواگری، تهاجم، شیوع و استفاده اجباری رهنمون می‌کند که در این مورد تاکید بر استفاده از تکنولوژی و سلب اختیار در استفاده از آن نیز از عوامل موثر است. در این راستا، دسترسی آسان به تکنولوژی نیز به عنوان عامل تسهیل‌گر در تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی‌های ارتباطی در بیشتر مصاحبه‌ها توسط مشارکت‌کنندگان بیان شده است.

راهبردها: منظور از راهبردها (عمل/تعامل‌ها) در این پژوهش، تدبیر و چگونگی مدیریت خانواده در تحقق تعامل آنان با تکنولوژی‌های ارتباطی است یا به عبارت دیگر، راهبردها مکانیزم و تدابیری است که خانواده‌ها در برخورد با پدیده‌ای همچون تعامل با تکنولوژی‌های ارتباطی به کار می‌گیرند و این راهبردها چگونگی مدیریت این موقعیت‌ها توسط افراد است. خانواده‌ها از تکنولوژی در جهات مختلف برای تحقق تعامل‌شان با آن استفاده می‌کنند. مشارکت‌کنندگان در این بررسی به استفاده‌های گوناگون از تکنولوژی اشاره کردند که می‌توان از آن جمله: استفاده از آن به عنوان مرجع حل اختلاف، اقتناع‌سازی در خانواده، استفاده آموزشی، شناخت از همدیگر و آگاهی‌بخشی اشاره کرد. از دیگر راهبردهای تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی می‌توان به مدیریت استفاده از تکنولوژی در ابعاد مختلف آن که توسط مشارکت‌کنندگان عنوان شده اشاره کرد. در مورد مدیریت زمان، آنچه از دید سوژه‌ها در تعامل خانواده‌ها اهمیت دارد، زمان‌بندی استفاده، استفاده مداوم از اینترنت، افراط و تفریط در استفاده از تلویزیون و نیز گلابه‌هایی

از نوع و میزان استفاده است. بنابراین مدیریت هم می‌تواند راهبرد و تدبیر خانواده در تعامل با تکنولوژی باشد و هم خروجی نوع مدیریت، به عنوان پیامد برای خانواده.

پیامدها: پیامدها در این پژوهش، همان خروجی اقدامات مشارکت‌کنندگان هستند که به عنوان پیامدهای راهبردها و عمل تعامل‌های خانواده با تکنولوژی ارتباطی از آن‌ها یاد می‌شود. پیامدهای اصلی شامل: تاثیرات جسمی تکنولوژی ارتباطی بر اعضای خانواده، آسیب‌های تکنولوژی در خانواده، تغییر سبک زندگی، تاثیرات تکنولوژی بر ارتباطات خانواده، کنترل تکنولوژی ارتباطی در خانواده‌ها، تنظیم روابط در خانواده و نیز بهره‌مندی از تکنولوژی می‌باشد. تاثیرات جسمی، از دید سوژها می‌تواند شامل افزایش وزن، کاستن سلامت، کاستن شادابی و کاستن از تحرک باشد. به نظر مشارکت‌کنندگان، تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی می‌تواند آسیب‌هایی را نیز برای خانواده به همراه داشته باشد، از جمله: تاثیرات روانی تکنولوژی شامل آسیب‌های روحی، روانی، ترویج خشونت و اعتیاد، افسردگی، اضطراب، بی‌خوابی و عدم امنیت روانی و... - بی‌توجهی زوجین به همدیگر از جمله به تاخیر انداختن امور، رنجیدن زوجین از همدیگر و کتمان اختلافات با وجود تکنولوژی، عدم تمرین صبر و کاهش صبر و تحمل اعضای خانواده، عدم فرهنگ سازی برای استفاده از تکنولوژی‌های ارتباطی، تهدیدات فضای مجازی، عدم اعتماد بین زوجین و احساس خطر در بین اعضای خانواده به واسطه تعامل با تکنولوژی‌های مختلف، فاصله اجتماعی اعضای خانواده‌ها از یکدیگر، طلاق عاطفی و فیزیکی اعضای خانواده، آسیب به رابطه زوجین، اعتیاد به فضای مجازی و نیز امکان انحراف در فضای مجازی که اغلب به آن اشاره کردند.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با رویکردی کیفی و با روش نظریه‌مبنایی کوشید مدلی پارادایمی از تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی‌های ارتباطی بر اساس برداشت‌های ذهنی و تفاسیر خانواده‌های نهنبدانی ارائه دهد. به دلیل وسعت مساله از جهات مختلف جامعه‌شناختی،

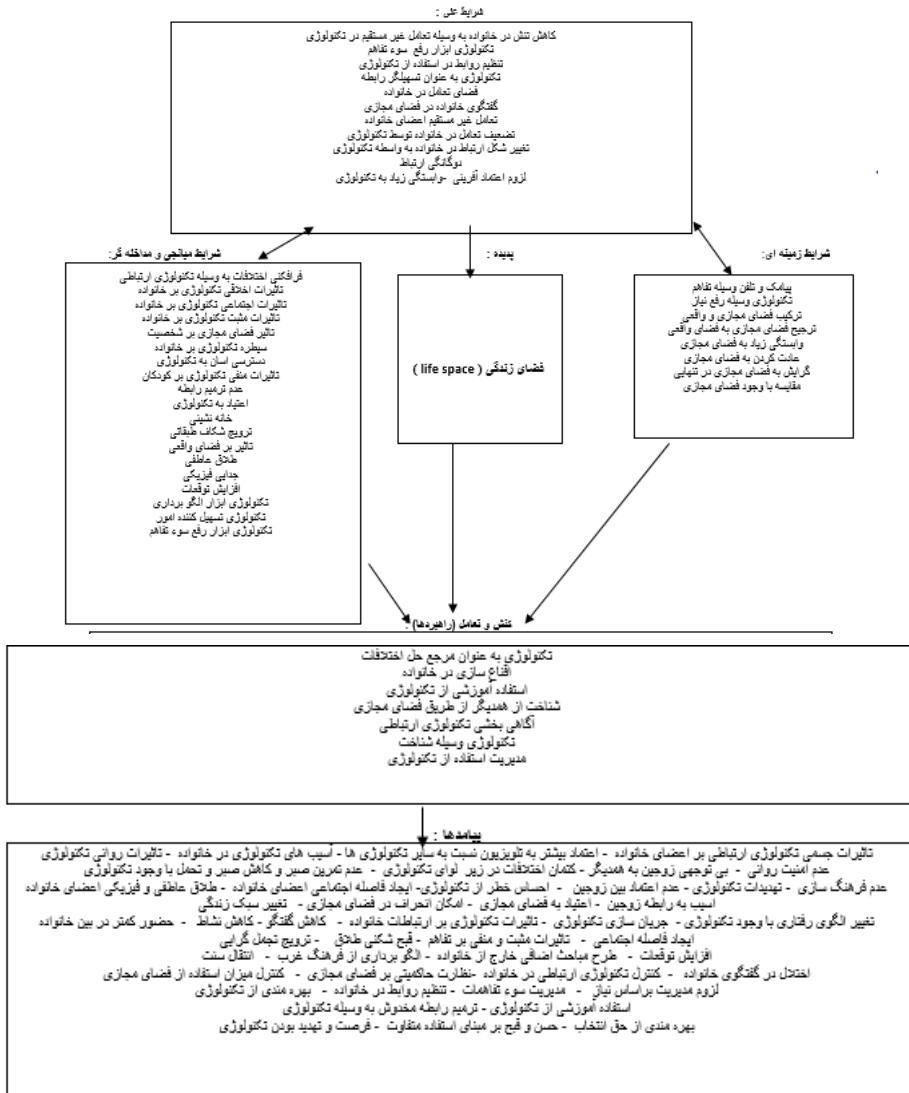
روانشناختی و رسانه‌ای، نظرات و دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان دسته‌بندی شد. همانطور که نمودار ۱ نشان می‌دهد، در این پژوهش، ضرورت‌های ایجابی مشارکت‌کنندگان، در قالب شرایط علی ارائه شد، شرایط زمینه‌ای، عمده دلایل به وجود آورنده تعامل‌های افراد با تکنولوژی را تشکیل دادند و شرایط میانجی و مداخله‌گر نیز، عواملی شناخته شدند که نحوه تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی را تحت تاثیر قرار می‌دهند. به عنوان راهبردها، مشارکت‌کنندگان به استفاده‌های گوناگون از تکنولوژی از جمله: استفاده به عنوان مرجع حل اختلاف، اقتناع‌سازی در خانواده، استفاده آموزشی، شناخت از همدیگر، آگاهی بخشی اشاره کردند. پیامدهای حاصل از راهبردهای اصلی نیز شامل: تاثیرات، آسیب‌ها، تغییرات ارتباطات خانواده، کنترل تکنولوژی ارتباطی و تنظیم روابط و نیز بهره‌مندی از تکنولوژی است.

از دید اکثر مشارکت‌کنندگان در مجموع، بسیاری از مشکلات در خانواده‌ها، نتیجه مستقیم فردگرایی و عدم پرداختن به فضای زندگی و کنش متقابل صحیح و عدم ایجاد فضای دانایی در سطح خانواده‌ها است. نتایج نشان داد که تحقق تعامل خانواده‌ها با تکنولوژی ارتباطی، بر مبنای فضای زندگی شان شکل می‌گیرد، فضای حیاتی و موقعیت اجتماعی که فرد در خانواده تجربه می‌کند و در آن قرار دارد. در این پژوهش، فضای حاکم بر خانواده، به معنای فضا و شرایط تعامل برای افزایش دانایی، خلاقیت، تصمیم‌گیری و حل مساله در درون خانواده است. زمانی که صحبت از فضای زندگی است، هم عوامل درونی و هم بیرونی و هم فرایند جامعه‌پذیری و آسیب‌ها مورد توجه قرار می‌گیرند که می‌تواند برای هر خانواده با توجه به شرایط و موقعیت‌های گوناگون، متفاوت باشد. مطالعه و شناخت صحیح از خانواده می‌تواند ارائه‌دهنده الگوهایی برای خانواده و افزایش دانایی و تعامل سازنده با محیط بیرون و رو به توسعه جهان مدرن و کاهش دهنده آسیب‌های خانواده باشد.

پیشنهادها: برای نسلی که نقش‌پذیری اش با فرهنگ تصویری تغییر یافته و با تکنولوژی، بلوغش به پیش افتاده و گروه‌های مرجعش در فضای مجازی جریان دارند و در فضایی که با «خانواده مشورتی» روبه‌رو است و در معرض رسوخ خشونت اجتماعی به درون نهاد

خانواده قرار دارد و...، تنها راه حل که هنوز برای کاستن از تعارضات در خانواده‌ها وجود دارد، گفتگو برای نیل به تفاهم است (قانعی راد، ۱۳۹۶، ص ۱۲۰). بنابراین، توجه به الگوی فضای زندگی که شرایط تعاملی برای افزایش دانایی، خلاقیت، تصمیم‌گیری و حل مساله در درون خانواده را هدف قرار می‌دهد، می‌تواند در آموزش‌ها و راهبری سیاست‌های خانواده (سیاست‌گذاری و الگو دهی) مورد توجه قرار گیرد. از سوی دیگر وظیفه کارشناسان و برنامه ریزان اجتماعی و خانواده این است که در جهت رشد و ارتقاء فردی افراد، متغیرهای هدایت‌کننده به سمت فضای زندگی مطلوب را تقویت و خانواده را با تقویت مناسبات و روابط روزمره با یکدیگر و ارائه نگرش فرهنگی در مدیریت و نه صرفاً حاکمیتی تقویت و پویا نمایند.

مدل پارادیمی تحقق تعامل خانواده با تکنولوژی ارتباطی

نمودار ۱: مدل پارادیمی پژوهش

قدردانی: از همه کسانی که پژوهشگر را در به انجام رساندن این مطالعه یاری نمودند، به ویژه همسر مهربانم، سپاسگزارم.

منابع

۱. اشتراوس، انسلم؛ کرین، جولیت (۱۳۹۰). مبانی پژوهش کیفی، فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای. (ابراهیم افشار، مترجم). تهران: نشر نی
۲. آزادی، زینب؛ کیمیایی، سید علی؛ عباسی بوردن‌دوق، سکینه (۱۳۹۳)، زمستان). رابطه توانایی حل مساله و باورهای غیرمنطقی با مشکلات و ناسازگاری زوجین. فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی. ۹(۳۶)، ۱-۱۷. قابل بازیابی از:
https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_۴۰۳۹.html
۳. آهنگری، الهه؛ باب‌الحکمی، مجتبی (۱۳۹۹)، پاییز و زمستان). تاثیر مصاحبه انگیزشی به شیوه اینترنتی بر خودکارآمدی نوجوانان دارای رفتار خودزنی و ادراک آنها از جو روانی عاطفه خانواده. دو فصلنامه پلیس زن ۱۴(۳۳)، ۱-۳۴. قابل بازیابی از:
http://ps.jrl.police.ir/article_95612.html
۴. برناردز، جان (۱۳۸۸). درآمدی به مطالعات خانواده. (حسین قاضیان، مترجم). تهران: نشر نی
۵. تنهایی سیس، سمیه؛ شایگان، فریبا؛ قاسمی، عاصمه (۱۳۹۹)، پاییز و زمستان). بررسی عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی زنان به پلیس زن. دو فصلنامه پلیس زن. ۴(۳۳)، ۱-۱۶. قابل بازیابی از:
http://ps.jrl.police.ir/article_95614.html
۶. حکیم‌آرا، محمدعلی (۱۳۹۳). ارتباط متقاعدگرانه در تبلیغ. تهران: انتشارات سمت
۷. خیرالهی، محمد؛ جعفری، اصغر؛ قمری، محمد؛ باباخانی، وحیده (۱۳۹۹)، پاییز و زمستان). مدل یابی سبک‌های مقابله با تعارض زناشویی بر اساس تحلیل روند تغییرات چرخه زندگی در زوجین متقاضی طلاق. دو فصلنامه پلیس زن. ۱۴(۳۳)، ۱-۲۶. قابل بازیابی از:
http://ps.jrl.police.ir/article_96002.html
۸. ریتزر، جرج (۱۳۷۴). نظریه‌های جامعه‌شناسی معاصر. (محسن ثلاثی، مترجم). تهران: نشر نی
۹. ساروخانی، باقر (۱۳۹۵). جامعه‌شناسی نوین ارتباطات (رسانه‌ها در جهان امروز). تهران: انتشارات اطلاعات
۱۰. ستوده، هدایت ا... (۱۳۸۴). آسیب‌شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات آوای نو
۱۱. صالحی، عصمت؛ نعیم یاوری، مجید (۱۳۹۳)، بهار و تابستان). بررسی رابطه بین عوامل خانوادگی با اعتیاد به اینترنت و آسیب‌های ناشی از آن در بین جوانان شهر یزد. دو فصلنامه پلیس زن. ۲(۲۰)، ۳۹-۶۲. قابل بازیابی از:

http://ps.jrl.police.ir/article_11172.html

۱۲. صمدی، هادی (۱۳۶۹)، پاییز و زمستان). نظریه گشتالت و ارتباط آن با روانشناسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی و فلسفه. جستارهای نوین ادبی. ۳ (۹۰ و ۹۱)، ۶۳۹-۶۱۲. قابل بازیابی از:

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/834900>

۱۳. عدلی‌پور، صمد (۱۳۹۱). تحلیل جامعه‌شناختی پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی. (پایان نامه کارشناسی ارشد). گروه جامعه‌شناسی. دانشگاه اصفهان، اصفهان.

۱۴. فراستخواه، مقصود (۱۳۹۵). روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی با تأکید بر نظریه برپایه. تهران: انتشارات آگاه

۱۵. فضلی، محمد (۱۳۸۲). مصرف و سبک زندگی. قم. انتشارات صبح صادق

۱۶. قانع‌راد، سید محمد امین (۱۳۹۶). زوال پدرسالاری؛ فروپاشی خانواده یا ظهور خانواده مدنی. تهران: انتشارات نقد فرهنگ

۱۷. کریمی، یوسف (۱۳۷۳). روان‌شناسی اجتماعی آموزش و پرورش. تهران: انتشارات فهیم

۱۸. گل محمدی، احمد (۱۳۸۱). جهانی شدن، فرهنگ، هویت. تهران: نشر نی

۱۹. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۲). جامعه‌شناسی. (منوچهر صبوری، مترجم). تهران: نشر نی

۲۰. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۲، آذر). چشم‌انداز خانواده. (محمد رضا جلایی‌پور، مترجم). بازتاب اندیشه. ۲۹ (۴۴)، ۲۱-۱۳. قابل بازیابی از:

<http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/38690>

۲۱. گیدنز، آنتونی؛ بردسال، کارن (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی. (حسن چاوشیان، مترجم). تهران: نشر نی

۲۲. محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۹۵). روش تحقیق کیفی در مکاتب تفسیری. تهران: انتشارات اطلاعات

۲۳. مرادی، شهاب؛ رجب‌پور، مجتبی؛ کیان ارثی، فرحناز؛ حاجلو، نادر؛ رادبخش، ناهید (۱۳۹۳). انگیزه‌های استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی. فصلنامه فرهنگ در دانشگاه اسلامی. ۴ (۱)، ۱-۲۴. قابل بازیابی از:

http://ciu.nahad.ir/article_166.html

۲۴. یآوری وثاق، مهدیه (۱۳۹۱، تابستان). آسیب‌شناسی فرهنگی فناوری مدرن در حوزه کار و تولید جوانان. مطالعات جوان و رسانه. ۱ (۴)، ۱۱۷-۱۴۳. قابل بازیابی از:

<https://civilica.com/doc/714278/>

25. Berg, C. A., Johnson, M. M., Meegan, S. P., & Strough, J. (2003). Collaborative problem-solving interactions in young and old married couples. *Discourse Processes*, 35(1), 33-58.
26. Corcoran, M. (2012). THE IMPACT OF NEW MEDIA TECHNOLOGIES ON SOCIAL INTERACTION IN THE HOUSEHOLD.
27. Hutchinson, H., Mackay, W., Westerlund, B., Bederson, B. B., Druin, A., Plaisant, C., ... & Eiderbäck, B. (2003, April). Technology probes: inspiring design for and with families. In *Proceedings of the SIGCHI conference on Human factors in computing systems* (pp. 17-24).